

Jelena Pavličić

GREŠKE: KAKO NAS OBMANJUJU SOPSTVENE REČI?

APSTRAKT: Neretko se konverzacionom kontekstualisti upućuju prigovori koji imaju za cilj da pokažu da njegova argumentacija protiv skeptika na osnovama „teorije greške” formira sliku jezičke prakse koja je neodrživa. U ovom članku autorka nastoji da utvrdi u čemu leže smisao i snaga tih prigovora. U prvom delu teksta ilustruju se ključne tačke u pogledu kojih se kontekstualističko rešenje skeptičkog problema procenjuje kao veoma privlačno, dok se u drugom navode mnogobrojni razlozi za sumnju da je ono, s obzirom na to da inkorporira „teoriju greške”, zadovoljavajuće. Usled rekonstrukcije prigovora upućenih „teoriji greške“ od kojih na neke od njih još uvek nemamo odgovor; autorka završava sa uvidom da ima mnogo osnova za zaključak da je prividna atraktivnost konverzacionog kontekstualističkog pristupa saznavnim problemima u velikoj meri, i po mnogim osnovama, umanjena.

KLJUČNE REČI: teorija greške, skeptički problem, saznavna tvrdnja, indeksikalije

Uvodne napomene

Unutar tradicionalnog, invarijantističkog stanovišta u epistemologiji značenje u kojem upotrebljavamo pojam znanja poimalo se kao nezavisno od konteksta njegove primene. S druge strane pak, u savremenoj literaturi postoji tendencija da se termin „znanje” tumači po analogiji sa terminima za koje je očigledno da su kontekstualno osetljivi (indeksikalije, pridevsko-priloški izrazi i sl.), kao i da se pokaže da teza o kontekstualnoj osetljivosti pojma znanja ima uporište u aktualnoj jezičkoj praksi. Takav pristup karakterističan je za pripadnike konverzacionog kontekstualizma. Osnovna teza zastupnika ove pozicije je da su istinosni uslovi rečenica kojima pripisujemo znanje zavisni od epistemičkih standarda koje imaju u vidu učesnici u konverzaciji koji izriču te rečenice. Prema njihovom uverenju, do promene epistemičkih standarda dolazi usled izmene u neformalnim faktorima učesnika u konverzaciji, kao što su interesi govornih lica, potrebe i očekivanja slušalaca, pretpostavke na čijoj pozadini se konverzacija odvija i tome slično. Najuticajnije verzije konverzacionog

kontekstualizma oformljene su sa ciljem da razjasne poreklo skeptičkog problema i da predlože njegovo (raz)rešenje. Pre nego što se upustimo u preispitivanje koherenosti i uverljivosti kontekstualističke argumentacije potrebno je precizirati formu skeptičkog argumenta na koju je usmerena.

1. Skeptički argument i „teorija greške”

Skeptički argument osmišljen je sa ciljem da dovede u pitanje (gotovo) svaki primer znanja o spoljašnjem svetu. Ako za proizvoljni iskaz o spoljašnjem svetu uzmemo iskaz „Imam ruke”, a skraćenicom MUP označimo iskaz koji izražava jednu od čuvenih skeptičkih hipoteza, recimo, hipotezu da smo bestelesna bića, tačnije, mozgovi uronjeni u posude koje u specijalno podešenim uslovima naučnici stimulišu na odgovarajući način tako da proizvode iskustvo koje je u potpunosti istovetno onom koje imamo u ovom trenutku, skeptički argument možemo prikazati u sledećem obliku:

1. Ne znam da nisam MUP
2. Ako ne znam da nisam MUP, onda ne znam da imam ruke
3. Dakle, ne znam da imam ruke

Zagonetnost skeptičkog problema leži u uvidu da je skeptikov argument naizgled validan i da počiva na premisama koje su intuitivno prihvatljive, dok je negacija skeptikovog zaključka takođe intuitivno prihvatljiva. Premisa (1) intuitivno je prihvatljiva, zato što je hipoteza MUP smišljena tako da se ne vidi na osnovu čega bismo mogli da tvrdimo da znamo da je lažna. Premisa (2) takođe je uverljiva, budući da eksplicitno izražava logički odnos između svakodnevnih iskaza kao što je iskaz „Imam ruke” i hipoteza koje skeptik ima na umu: ako je skeptička hipoteza tačna, ne može biti tačno da imamo ruke, i obrnuto. Da bismo mogli da tvrdimo da znamo uobičajene iskaze tipa „Imam ruke” morali bismo da otklonimo hipotezu MUP, odnosno, morali bismo da znamo da ona nije aktualizovana. S obzirom na to da, čak ni u načelu, ne možemo znati negaciju skeptičke hipoteze skeptik zaključuje da ne možemo znati ni iskaze tipa „Imam ruke”. Ipak, njegov zaključak (3) nam deluje potpuno neprihvatljivo.

Konverzacioni kontekstualisti nude specifično razumevanje porekla skeptičkog problema polazeći od ideje da je značenje pojma znanja određeno standardima koji važe u kontekstu njegove primene. S tim u vezi, oni su saglasni da skeptik prilikom svoje argumentacije čini logičku grešku (implicitno sadržanu u [2] premisi njegovog argumenta) koja je pandan grešci ekvivokacije. Prema njihovom uverenju, skeptik pravi pomenutu grešku, tako što u premisi (1) svog argumenta primenjuje pojam znanja u jednom značenju, a onda u premisi (2) uvodi novo značenje ovog pojma. Prevazilaženje ovog problema leži upravo u zahtevu da se iskaz „Ako ne znam da nisam MUP, onda ne znam da imam ruke” procenjuje spram istih istinosnih uslova za antecedens i konsekvens, (Cohen, 1999: 67), odnosno, da se preciziraju standardi za

pripisivanje znanja spram kojih se procenjuje istinitost premisâ (1) i (2). Pa tako, spram skeptikovih izrazito pooštrenih standarda za znanje premisa (1) skeptičkog argumenta biće procenjena kao istinita, a time i njegov zaključak. Istovremeno, u odnosu na drugi (zdravorazumski) kontekst u kojem su na snazi prilično liberalni epistemički standardi, skeptikov zaključak neće važiti, jer sadrži premisu (1) koja je u tom kontekstu lažna. Time dolazimo do razjašnjenja dve naizgled nepomirljive intuicije prisutne u polemici sa skeptikom: *anti-skeptičke* intuicije da posedujemo znanje svakodnevnih iskaza i *skeptičke* intuicije da nas skeptikova argumentacija zaista vodi skeptičkom zaključku. Pored toga nudi se i objašnjenje u čemu se sastoji skeptikova pogreška.

Ipak, ma koliko se inicijalno činilo atraktivnim, ovo rešenje postalo je predmet mnogobrojnih i ozbiljnih prigovora. Nemali broj filozofa optužuje konverzacione kontekstualiste da su pogrešno razumeli prirodu problema filozofskog skepticizma. Uglavnom se ističe da oni pogrešno interpretiraju spor između skeptički i anti-skeptički orijentisanog epistemologa kao puko razilaženje u primeni epistemičkih standarda. Tako na primer, kritičari poput Feldmana (Richard Feldman 1999: 107), Rišjua (Patrick Rysiew, 2001: 483), Konija (Earl Conee 2005: 66) i Mekfarlana (John MacFarlane 2014: 181) ističu da skeptički zaključak predstavlja izazov, jer se čini da nas skeptik dovodi u položaj da sumnjamo da smo u stanju da zadovoljimo iste one standarde za znanje za koje smo oduvek bili skloni da mislimo da su ispunjeni. Isto mišljenje dele Klajn (Peter Klein 2000: 110) i Dejvis (Wayne Davis 2004: 119). U svetlu ovog prigovora od konverzacionih kontekstualista se očekuje da ponude odgovor na sledeće pitanje: ako skeptička argumentacija ne ugrožava istinitost uobičajenih saznavnih tvrdjenja, zašto smo isprva mislili suprotno? Kontekstualista smatra da odgovor na ovo pitanje leži u uvidu da je reč o argumentaciji koja nije ispravno shvaćena. Kit Dirouz (Keith DeRose) piše:

„Ne uspevamo da shvatimo [...] da je skeptikovo trenutno poricanje da znamo raznorazne stvari u potpunoj saglasnosti sa našim uobičajenim tvrdnjama da znamo te iste iskaze” (1995, § 2)

Za ovakav odgovor se tvrdi da podrazumeva *teoriju greške*. Najzastupljenije tumačenje „teorije greške“ je da se njome zastupa stav da su kompetentna govorna lica u sistematskoj zabludi prilikom upotrebe saznavnih termina (Martin Montminy 2008: 578), odnosno, da su u određenoj meri slepa za semantički sadržaj pojma znanja (DeRose 1995: 40-1; 2009: 159)/(Stewart Cohen 1999: 77), te da bez filozofske intervencije nisu u stanju da uvide njegovu indeksičku komponentu (Cohen, 2005: 61). Ipak, Šifer (Stephen Schiffer) je tvrdio da „teorija greške“ nije održiva jer, kako je istakao „govorna lica bi znala šta su izrekla da su saznavne rečenice indeksičke na način na koji to kontekstualista zahteva” (1996: 328).

U poslednjih nekoliko godina primetno je uvećanje broja radova koji nastoje da pokažu da je „teorija greške“ nedostatak konverzacionog kontekstualizma (Schiffer

1996)/(Feldman 1999) (Rysiew 2001)/(Davis 2004)/(MacFarlane 2005)/(Conee 2005) et al. Prigovor se može uputiti u dva oblika: (I) da se pokaže da teorija greške (kao nezavisna teorija) nije plauzibilna; (II) da se pokaže da kontekstualističko pozivanje na teoriju greške dovodi do osobenih problema unutar samog kontekstualističkog pristupa (vidi: Rysiew 2007). U ovom radu ćemo izložiti obe vrste argumenta. Videćemo da su zastupnici konverzionog kontekstualizma uglavnom uspevali da prevaziđu teškoće sa kojima ih sučeljavaju prigovori (I) tipa. Međutim, pažljivim ispitivanjem druge vrste prigovora doći ćemo do bitne revizije Šiferovog argumenta koja naizgled pokazuje da kontekstualističko pozivanje na „teoriju greške“ za sobom povlači neke potpuno neprihvatljive posledice.

1.1. Prigovor (I) tipa

U §1 smo izdvojili ključne tačke u pogledu kojih se kontekstualističko rešenje skeptičkog problema procenjuje kao veoma privlačno. Pojedini autori su stanovište konverzionog kontekstualizma ipak proglasili za neodrživo, zato što se oslanja na „teoriju greške“ koja je, prema njihovom mišljenju, u dubokom neskladu sa našim jezičkim kompetencijama.

Koni je isticao neubedljivost mogućeg objašnjenja konverzionog kontekstualiste da je istinitost njegove teze prilično neprozirna, te da je ona zbog toga tako dugo ostala neprimećena. On se dodatno pita kako je moguće, ako je kontekstualistička teza tačna, da je čak i sada kada je obznanjena veliki broj filozofa sklon da je porekne? (Cone 2005: 55) Slično Koniju, Šifer ističe da, ako je tačno da je značenje rečenica kojima se pripisuje znanja osetljivo na kontekst izricanja, kompetentna govorna lica bi do sada već znala da je to slučaj. Prema njegovom mišljenju, konverziono kontekstualista nudi rešenje skepticizma koje se svodi na prilično neuverljivo objašnjenje toga kako su nas obmanule sopstvene reči (Schiffer 1996: 329).

Sa druge strane, kontekstualisti poput Koena (Stewart Cohen) i Dirouza smatraju da ovi prigovori ne pogađaju metu. Oni ističu da pažljivije promišljanje skeptičkog problema otkriva da je pomenuta zabluda zaista prisutna, čak i ako pretpostavimo da teza konverzionih kontekstualista nije tačna (Cohen 2005: 70)/(DeRose 2009: 159-160; 174-179). Pogledajmo malo detaljnije kako izgleda njihov odgovor.

Kao što smo videli, skeptički problem proističe iz utiska da je skeptički argument validan, da počiva na premisama koje su pojedinačno gledano intuitivno prihvatljive, ali i da vodi zaključku koji je u sukobu sa pretpostavkom da mnogo toga znamo. Međutim, ako želimo da ponudimo zadovoljavajuće rešenje tog problema, izgleda da moramo da se odrekemo nekog od tih naizgled prihvatljivih stavova (DeRose 1995: 2). I dok se invarijantista, u većem broju slučajeva, odlučuje da odbaci naše uverenje da je prva premissa skeptičkog argumenta istinita, dotle kontekstualista nastoji da odbaci uverenje da je njena istinitost nekonzistentna sa negacijom skeptičkog zaključka.

Sušтина Koenovog i Dirouzovog odgovora je da bismo, bilo da prihvatimo kontekstualizam ili invarijantizam, bili primorani da konstatujemo da smo bili obmanuti sopstvenim rečima, odnosno, da izrazita doza problematičnog „semantičkog slepila” nije implicirana samo kontekstualističkim pristupom, već i suprotnim, invarijantističkim stavom.

Dodatni prigovor koji se poziva na teoriju greške temelji se na naizgled nespornoj činjenici da govorna lica znaju koje iskaze tvrde onda kada izriču rečenice koje sadrže indeksikalije i druge termine čije značenje je očigledno osetljivo na konverzacione faktore. Ovu liniju argumentacije sledili su Šifer (1996: 326-7), Feldman (2001: 77-9), Dejvis (2004: 119-122) i Mekfarlan (2014: 180-1), ističući da konverzacioni kontekstualista ne uspeva da objasni zašto jedan kompetentan poznavalac maternjeg jezika koji bez teškoća uspeva da prepozna nespornu kontekstualnu zavisnost značenja u indeksičkim terminima ima problem da to isto obeležje prepozna u upotrebi pojma znanja.

Prihvatajući izazov da odgovori na ovaj prigovor, Koen (Cohen 1999: 78-9; 2001: 91; 2004: 193; 2005: 60-1) je dokazivao da fenomen „semantičkog slepila” nije svojstven isključivo primeni pojma znanja već da je prisutan i u slučajevima upotrebe nekih drugih termina nesporno semantički osetljivih na konverzacione faktore. Na primer, neku osobu koja za izvesnu površinu x tvrdi da je ravna, relativno lako možemo navesti da preispita svoju tvrdnju tako što ćemo mu ukazati na izvesne nepravilnosti (ispupčenja i udubljenja) koje se nalaze na toj površini a na koje se obično ne obraća pažnja. Ako ovu strategiju dovedemo do ekstrema ukazivanjem na mikroskopske nepravilnosti, svog sagovornika možemo da navedemo čak i na to da posumnja u postojanje objekata koji su zaista ravni. Ipak, prvobitna debata oko toga da li x jeste ili nije ravno, kao i potonja zabrinutost oko toga da li je išta u nesavršenom svetu koji nas okružuje zaista ravno, uspešno se okončava filozofskim uvidom da je u toku konverzacione termin „ravno” promenio svoje značenje i da su rečenice „ x je ravno” i „ x nije ravno”, premda na prvi pogled izgledaju nesaglasne, u stvari potpuno saglasne. Prema Koenovom mišljenju, ovaj primer jasno svedoči o tome da je, kako u slučajevima pripisivanja znanja, tako i u slučajevima pripisivanja ravnine, katkad neophodna filozofska intervencija da bi kompetentno govorno lice uvidelo da izmene u konverzacionim faktorima zadiru u semantičku dimenziju značenja upotrebljenih termina. Iz tog razloga, on smatra da nema ničeg neprihvatljivog u kombinovanju „teorije greške” sa konverzacionim kontekstualizmom (Cohen 1999: 78; 2001: 91).

Neki filozofi ukazuju na to da je Koenov odgovor ipak problematičan. U situaciji u kojoj subjekti S1 i S2 naizgled ne uspevaju da se usaglase oko toga da li je, na primer, x ravno, za postizanje saglasnosti dovoljno će biti da S1 precizira da je pod ravnim podrazumevao pretežno neplaninsko područje, a S2 da je imao u vidu odsustvo predela nadmorske visine preko 500m. Dakle, zahvaljujući dostupnoj takozvanoj tehnici preciziranja ili pojašnjavanja semantičkog sadržaja rečenice koje uključuju kontek-

stualno osetljive termine, moguće je otkloniti prividan utisak da su te rečenice nesa-glasne.

Nasuprot tome, kritičari ističu da utisak o inkompatibilnosti saznanjih tvrdnji ipak nije moguće otkloniti (Feldman 1999: 107, 2001: 77)/(Rysiew 2001: 484-485; 2007: §4.3)/(Conee 2005: 55, 66). U odgovoru na ovu primedbu Koen je tvrdio da postoje promenljivi stepeni u kojima su kompetentna govorna lica slepa za semantičku osetljivost jezičkog značenja. Kod upotrebe indeksikalija (poput: „ja”, „sada” i sl.) ova osobina se lako prepoznaje, dok je u slučajevima primene termina poput „ravno” to nešto teže. Konačno, kada je reč o glagolu „znati”, može biti da je za kompetentno govorno lice veoma teško da, čak i posle izvesnog promišljanja, ovu osobinu prepozna (2005: 61). Ovakav odgovor inspirisao je prigovore (II) tipa, koji su nastojali da pokažu da pribegavanje rešenju u kojem se tvrdi da indeksička priroda saznanjih termina može ostati (čak i posle istrajne filozofske refleksije) duboko skrivena, ugrožava opravdavajuću ulogu evidencije na koju se kontekstualisti pozivaju u direktnom argumentu.

1.2. Prigovori tipa (II)

Ovaj tip prigovora polazi od ideje da je načelni problem sa postuliranjem „teorije greške“ u konverzacionom kontekstualizmu u tome što ona preti da podrije opštu kontekstualističku tezu. Šifer je prvi na to ukazao. Naime, on je mišljenja da kontekstualista ne može konzistentno da tvrdi da rečenice kojima se pripisuje znanje imaju kontekstualno osetljivo značenje i da zastupa „teoriju greške“ u sledećem obliku:

„[...] da ljudi izgovarajući određene rečenice kojima se pripisuje znanje u određenim kontekstima sistematski brkaju iskaze koje tom prilikom izražavaju sa iskazima koje bi tim rečenicama izrazili u nekim drugim kontekstima“ (Schiffer 1996: 325)

Na pitanje da li je Šiferov prigovor na mestu Rišju (Rysiew 2001) je istakao da nije moguće pružiti jednoznačan odgovor. To je zato što, kako Rišju primećuje, na navedenom mestu nije najjasnije šta je tačno Šifer podrazumevao pod „teorijom greške“. Drugim rečima, nije otklonjena dilema da li je Šifer mislio da je po održivost opšte kontekstualističke teze problematičan stav da: (a) govorno lice nije u stanju da prepozna iskaz koji se tvrdi rečenicom koju ono izriče; ili pak (b) govorno lice greši povodom toga šta je podrazumevalo izričući te rečenice. Kako naglašava Rišju, (a) i (b) su dve različite teorije greške i ova distinkcija ne sme biti zanemarena.

Kao što ćemo videti nešto kasnije, za našu argumentaciju biće od značaja to što „teoriju greške“ možemo interpretirati barem na dva načina. S tim u vezi, važno je i napomenuti da smo mi do sada, kao i velika većina autora koja se njome bavila (Cohen 2005: 61)/(Feldman 2001: 72-77)/(DeRose 2009:177), „teoriju greške“ tumačili u prvom smislu. U literaturi je ovo tumačenje preovlađujuće jer se smatra da je pretpostavka da je kompetentno govorno lice u zabludi u pogledu sadržaja svojih komuni-

kacionih namera krajnje kontraintuitivna dok se, s druge strane, pretpostavka da govorno lice može da bude u zabludi povodom značenja izgovorenih reči smatra u potpunosti prihvatljivom (Rysiew 2001)/(MacFarlane 2005).

Uzimajući u obzir (a) verziju teorije, kritičari poput Mekfarlana (MacFarlane 2005:§3.2.3; 2014:180-181) i Dejvisa (Davis 2004: 263) isticali su da ona dovodi u pitanje opravdavajuću ulogu evidencije koja se navodi u prilog teze o kontekstualnoj osetljivosti pojma znanja. Takva vrsta evidencije ponuđena je unutar kontekstualizma u argumentu koji se poziva na običan jezik (Cohen, 1999: 58)/(DeRose, 2009: 4), a koji ima za cilj da pokaže da govorna lica usled izmenjenih konverzacionih faktora tj. epistemičkih standarda, donose suprotne sudove o tome da li subjekt ima znanje, te upotrebljavaju glagol „znati” u različitom značenju. Ipak, kritičari primećuju da, ako smo jednom dopustili da upotreba saznavnih termina od strane govornog lica može da izrazi pogrešno razumevanje njihovog značenja, onda se ni spremnost govornog lica da pripisuje znanje prema varijabilnim epistemičkim standardima ne može uzeti kao pouzdana potvrda da je zaista došlo do promene u pomenutim standardima. Jer, kako primećuje Mekfarlan, takva spremnost uvek bi mogla da se pripíše „semantičkom slepilu” govornih lica.

Mekfaralanova primedba jasno pokazuje da je načelni problem u kontekstualističkom postuliranju „teorije greške“ u tome što otklanjajući jednu teškoću, rađa nove. Kako bi konverzacioni kontekstualista mogao da se odbrani od ovakve kritike? Ovo je zanimljivo pitanje, pošto bi on morao da ponudi ubedljivo, po svojoj prilici psihološko, objašnjenje mogućnosti posedovanja jednog takvog pojma koji obično primenjujemo na kontekstualno-osetljiv način, a da istovremeno nismo u stanju da prepoznamo tu njegovu semantičku osobinu (Conee 2005, 54-55). Premda je sporno da li je takvo objašnjenje moguće ponuditi (čak i uz dodatna pojmovna i empirijska razmatranja) mislimo da situacija nije beznadežna po konverzacioni kontekstualizam ukoliko se u vidu ima „teorija greške“ shvaćena u (a) smislu. Međutim, u sledećem poglavlju, videćemo kako mogućnost tumačenja „teorije greške“ na jedan drugi način stvara utisak da je pozivanje konverzacionih kontekstualista na ovu teoriju bremenito neotklonjivim teškoćama.

1.2.1. Prigovori (IIb) tipa

Videli smo da su predstavnici konverzacionog kontekstualizma smatrali da izmene u semantičkom sadržaju rečenica kojima pripisujemo ili odričemo znanje, mogu biti posledica promene konverzacionog konteksta. Osim toga, videli smo da su oni pod promenom konteksta podrazumevali isključivo izmene u subjektivnim faktorima kao što su namere, potrebe ili ciljevi učesnika u konverzaciji. Tako shvaćen, konverzacioni kontekstualizam obavezao se na tvrdnju da psihološki faktori zadiru direktno u semantičku dimenziju značenja pojma „znanje”. Na ovom podsećanju je insistirao Rišju (Rysiew 2001) kada je uputio jedan od najrazornijih prigovora konverzacionim

kontekstualistima. Naime, on je zapazio da su se implikacijom da su govorna lica u zabludi u pogledu značenja reči koje koriste, pripadnici ovog pravca obavezali i na usvajanje još jedne krajnje neprihvatljive tvrdnje: da su govorna lica u zabludi u pogledu *sopstvenih komunikacionih namera*.

Nevolja po konverzacioni kontekstualizam je u tome što je preduslov za uspešnu komunikaciju to da racionalni učesnici u konverzaciji imaju kognitivni uvid u sadržaje sopstvene svesti. Kako ističe kontekstualista Ram Neta (Ram Neta 2003), osoba koja nema nikakav uvid u sopstvene komunikacione namere neće biti u stanju da objasni drugim ljudima šta je mislila pod onim što je izgovorila, da planira šta je sledeće što će izgovoriti u svetlu onoga što je već izrekla, itd. Otuda, moglo bi se reći da je neka vrsta *minimalne* samospoznaje, koju on naziva *semantičkom*, neophodna za realizovanje bilo koje racionalne konverzacije. Ipak, Neta tome dodaje da naša epistemička praksa nije u potpunosti racionalna, te da kao takva ne iziskuje od subjekta da ima potpun ili nepogrešiv uvid u sadržaje svojih misli. Svoju poentu Neta ilustruje na sledećem primeru.

Zamislimo profesora filozofije koji je zainteresovan za rešenje problema slobodne volje o čemu razgovara sa svojim kolegama. On pritom upućuje prigovore njihovim nerazrađenim idejama želeći da kroz razmenu mišljenja dođe do adekvatnog razumevanja slobodne volje. S druge strane, kada o tom istom problemu razgovara sa svojim studentima, njegov stav je arogantan i nipodaštavajući. U tim okolnostima, on upućuje prigovore nerazrađenim idejama svojih studenata želeći da ih prikaže intelektualno nedoraslim, a sebe u poređenju sa njima mudrim. Kada se kasnije suoči sa njihovim žalbama na aroganciju i nipodaštavanje, on odbija da poveruje u opravdanost ovih optužbi, prebacujući im da nisu u stanju da podnesu da njihove ideje budu izložene kritici. Uveren da se njegovo ophođenje prema studentima ni po čemu ne razlikuje od njegovog ophođenja prema kolegama, on nastavlja da veruje da svoje prigovore nerazrađenim idejama uvek iznosi isključivo sa jednim ciljem: da pronade rešenje problema slobodne volje (Neta 2003: 407-408).

Neta smatra da nam ovaj primer jasno pokazuje kako činjenica da je profesor svestan neke od svojih namera, namere da dođe do rešenja pomenutog problema, može da zamaskira njegove dublje namere koje su nosilac razlike između opisanih situacija. I baš kao što psihoterapeut može pomoći profesoru da odgovori na pitanje koji tačno efekat je nameravao da proizvede onda kada je izgovarao određene reči, gramatičar je tu da mu pomogne da osvesti svoje sintaksičke namere; Neta bi dodao da je konverzacioni kontekstualista tu da mu pomogne da spozna svoje semantičke namere. Stoga, Neta zaključuje da dosadašnji neuspeh postojećih teorija konverzacionalnog kontekstualizma ne dovodi u pitanje održivost pristupa konverzacionalnih kontekstualista, baš kao što neuspeh nekog konkretnog terapijskog pokušaja ne podriva terapijske metode. Prema njegovom mišljenju, zastupati konverzacioni kontekstualizam znači tragati za načinom na koji je moguće uspešno navesti govorna lica da uvide i prepo-

znaju semantički relevantnu razliku između konteksta u kojem je skepticizam istinit i onog u kojem je on neistinit i da nas tako konačno oslobodi skeptičke zamke.

Situacija ipak nije tako jednostavna kao što to Neta pretpostavlja. Prvo, današnja gledišta u okviru konverzionog kontekstualizma ne pružaju odgovore na pitanja koja pokreće ova verzija „teorije greške“ i nemamo nikakvu garanciju da će, ako do njih uopšte i dođe, oni biti onakvi kakvi Neta priželjkuje da budu. Pored toga, čini nam se da bi usvajanje ove verzije „teorije greške“ nametnulo potrebu za ponovnim preispitivanjem razloga na osnovu kojih se favorizuje anti-skeptička strategija koju predlaže konverzioni kontekstualizam. Naime, kao jednu od ključnih prednosti ovog pristupa isticali smo činjenicu da je ono u stanju da odbrani naš zdravorazumski stav da posedujemo brojna znanja. I zaista, čini se da bilo bi krajnje neobično drukčije shvatiti cilj bilo koje anti-skeptičke strategije. Ali, utisak je da nas usvajanjem „teorije greške“ konverzioni kontekstualista upravo dovodi do sistematske i rasprostranjene pogreške prilikom upotrebe pojma znanja. Rišju smatra da bismo, usvojivši takvu vrstu rešenja, jednu vrstu skepticizma zamenili drugom. Jer, ukoliko se prisetimo, pretenzija filozofskog skeptika bila je da nas filozofskim promišljanjem upotrebe saznanjnih termina dovede do neočekivanog, ali i neprihvatljivog zaključka: da o spoljašnjem svetu ne znamo (gotovo) ništa. Obećanje konverzionog kontekstualiste bilo je da će nam njegova strategija omogućiti očuvanje tog znanja. Međutim, ako bismo pristali na jedan takav anti-skeptički manevar koji znanje svakodnevnih iskaza očuvava po cenu odricanja od znanja sopstvenih komunikacionih namera, time bismo jednu vrstu skepticizma zamenili drugom; slikovito rečeno, zadobili bismo spoljašnji svet, ali bismo izgubili sadržaje našeg duha (Rysiew 2001: 485). Ako je Rišju u pravu, kontekstualističko usvajanje „teorije greške“ je krajnje neprihvatljivo.

Zaključna zapazanja

U ovom radu su prikazani najvažniji momenti i segmenti kontekstualističke „teorije greške“, njena različita tumačenja, kao i prigovori koji su formulisani na osnovu njih. Na temelju dosadašnjih razmatranja može se uočiti da su u literaturi zastupljena dva dominantna shvatanja ove teorije i da su oba, u podjednako meri kritičare učinili krajnje pesimističnim u vezi sa održivošću konverzionog kontekstualizma. Ključna uloga u stvaranju takvog utiska u ovom tekstu je dodeljena Rišjuovoj interpretaciji kontekstualističke primene „teorije greške“, u svetlu koje su ponudeni razlozi na osnovu kojih se na konverzioni kontekstualizam može gledati kao na jedan nategnut i nedovršen anti-skeptički projekat.

Jelena Pavličić

Institut za filozofiju

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Literatura

- Cohen, Stewart, (1988). „How to be a Fallibilist”, *Philosophical Perspectives* 2: 91-123.
- (1999). „Contextualism, Skepticism, and the Structure of Reasons” *Philosophical Perspectives* 13: 57-89
- (2000). ‘Contextualism and Skepticism’, *Philosophical Issues* 10: 94-107
- (2005). „Contextualism Defended” and „Contextualism Defended Some More”, *Contemporary Debates in Epistemology*. Blackwell: 56- 62; 67–71.
- Conee, Earl (2005). „Contextualism Contested” and „Contextualism Contested Some More.” *Contemporary Debates in Epistemology*. Blackwell: 47-56, 62-67.
- Davis, Wayne, A. (2004) „Are Knowledge Claims Indexical?”, *Erkenntnis* 61 2–3): 257–281.
- DeRose, Keith (1995). „Solving the Skeptical Problem”, *Philosophical Review*, 104:1-52;
- (2009). *The Case for Contextualism: Knowledge, Skepticism, and Context, Vol. 1*. (Oxford: Clarendon Press).
- Feldman, Richard (1999) ‘Contextualism and Skepticism’, *Philosophical Perspectives* 13:91-114
- (2001). „Sceptical Problems, Contextualist Solutions”, *Philosophical Studies* 103 (1):61 - 85
- Klein, Peter (2000). „Contextualism and academic skepticism”, *Philosophical Issues*, 10: 108-16.
- MacFarlane, John (2005). „The assessment sensitivity of knowledge attributions”, *Oxford Studies in Epistemology*, 1: 197–233.
- (2014). *Assessment Sensitivity: Relative Truth and its Applications* (Oxford: Oxford University Press).
- McKenna, Robin (2015). „Epistemic Contextualism Defended”, *Synthese* 192 (2): 363-383.
- Montminy, Martin (2008). „Can Contextualists Maintain Neutrality?”, *Philosophers’ Imprint* 8 (7):1-13.
- Neta, Ram (2003). „Skepticism, Contextualism, and Semantic Self-Knowledge” *Philosophy and Phenomenological Research* 67 (2): 396–411.
- Rysiew, Patrick (2001). „The context-sensitivity of knowledge attributions”. *Nous* 35: 477-514.
- (2007). „Epistemic Contextualism”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (ed.),
 =<http://plato.stanford.edu/archives/fall2007/entries/contextualism-epistemology/>. (21.10.2019)
- Schiffer, Stephen (1996). „Contextualist Solutions to Scepticism.” *Proceedings of the Aristotelian Society* 96:317-33.

Jelena Pavličić

Error Theory: How We Came to be Bamboozled by Our Own Words?
(*Summary*)

The conversational contextualist is frequently faced with objections which aim to show that her anti-skeptical argument founded on an „error theory” portrays a picture of the actual linguistic practice which is unsustainable. In this article, the author strives to ascertain what is the validity and argumentative power of these objections. The first part of the text illustrates the key points on which the contextualist solution of the sceptical problem is assessed as appealing, while the second part cites multiple reasons to doubt its credibility, given that it incorporates an „error theory”. Given the reconstruction of objections to the „error theory”, some of which we do not yet have an answer to, the author closes with the insight that there is sufficient grounds to conclude that the appeal of the conversational contextualist approach to problems of knowledge is, to a large extent, and on multiple grounds, reduced.

KEYWORDS: error theory, skeptical problem, knowledge sentence, indexicals